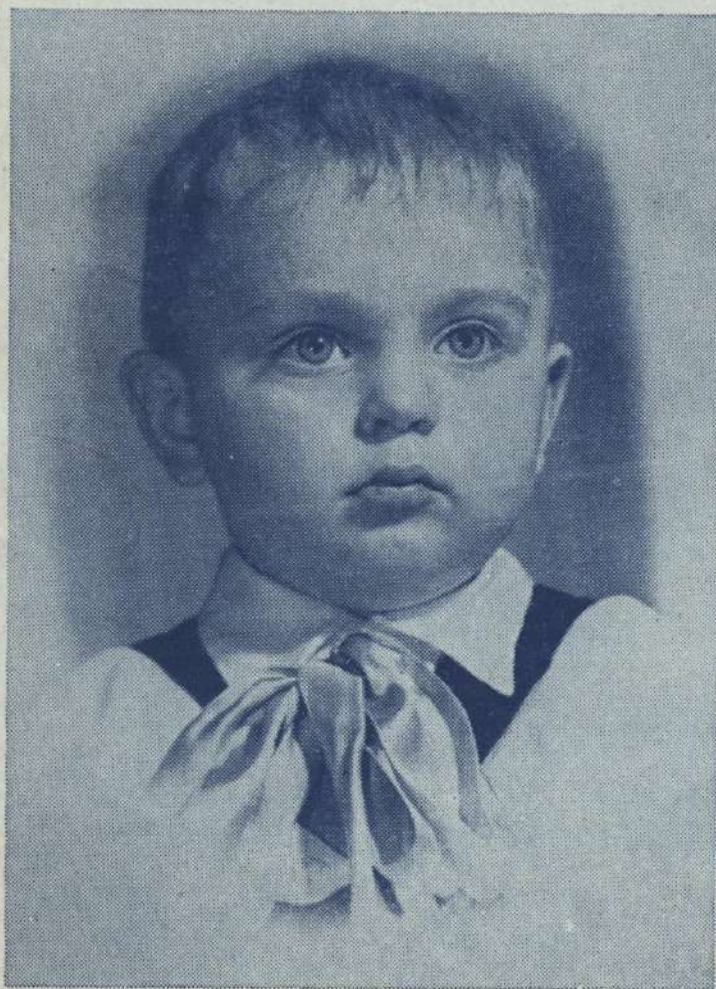


ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ



8

«РАДЯНСЬКА ШКОЛА»
1961



Малювання, ліплення, аплікація, конструювання у проекті нової програми виховання в дитячому садку

Є. КОНТРЕБІНСЬКА

Психічний розвиток дітей — це розвиток в них здібностей активно сприймати і відображати навколишній світ. Пізнання і відображення дітьми навколишнього відбувається в процесі активної і різноманітної діяльності. Особистість дитини формується в залежності від того, які цілі та мотиви зумовлюють її діяльність.

Активно використовуючи і керуючи всіма видами діяльності дитини в побуті, грі, занятті, праці, вихователь найкраще розв'язує завдання комуністичного виховання, здійснює всебічний розвиток дитини, готує її до наступного етапу розвитку — до періоду шкільного життя. Ось чому проект нової програми виховання в дитячому садку і побудовано по основних видах діяльності дитини в побуті, грі, праці, на заняттях.

Діяльність дітей на заняттях визначається програмою навчання з різних розділів, зокрема, з розділу малювання, ліплення, аплікації, конструювання.

Програму навчання дітей було подано в «Програмно-методичних вказівках для вихователя дитячого садка», виданих у 1955 році.

Введення навчання значно сприяло підвищенню якості роботи з дітьми.

Проте програма мала ряд істотних недоліків. Так, програмні вимоги з окремих видів зображувальної діяльності були завищені і недосить чітко сформульовані. Методичні вказівки не розкривали різноманітних

методів і прийомів у навчанні. Тому в практиці навчання дітей малювання, ліплення, аплікації і конструювання було допущено багато помилок. Зображувальна діяльність дітей часто зводилася до сліпого копіювання готового зразка, далеко не завжди художнього і графічно грамотного. Дітям нав'язували ці готові зразки не тільки у предметному, але й в сюжетному малюванні. В багатьох садках недооцінювалася роль спостережень. Відсутність чіткості в послідовному ускладненні програмних вимог призводила до того, що вихователі йшли за примірними темами, вказаними в «Програмно-методичних вказівках для вихователя дитячого садка», а не за самою програмою. Майже на кожному занятті подавався новий матеріал, не було в процесі навчання необхідного повторення, та закріплення. Дітям, незалежно від характеру і змісту зображуваного, нав'язували стандартний розмір паперу — альбомний аркуш.

В проекті нової програми чітко сформульовані програмні вимоги для кожного віку, починаючи з другого року життя дитини. В програмі перших двох років (другий і третій рік життя) вказуються тільки загальні вимоги до даного періоду навчання.

Починаючи з четвертого року життя дітей, структура програми така: спочатку сформульовано загальні вимоги щодо розвитку спостережливості, збагачення дітей уявленнями про навколишній світ, викладено

вимоги щодо зображувальних умінь (за формою, кольором, співвідносною величиною та композицією) і технічних навичок. Далі програма для кожного віку розкривається поквартирно — з малювання, ліплення, конструювання з будівельного матеріалу, з п'ятого року життя — і з аплікації, а з шостого та сьомого — ще й з конструювання з паперу. В програмі здійснено наступність у навчанні між всіма віковими групами, а також між підготовчою групою дитячого садка і першим класом школи. Програма передбачає не тільки формування зображувальних умінь і навичок, але й розвиток естетичних сприймань, емоцій, художнього смаку. Особливу увагу в програмі звернено також на розвиток спостережливості.

Поряд з малюванням по пам'яті і за уявою вводиться і малювання з натури. Велику увагу приділено зображувальній діяльності за задумом.

Програма навчання визначає певний обсяг знань, уявлень, умінь і навичок. В програмі сформульовано і виховні завдання у зв'язку з навчанням дітей. Знання і уявлення про навколишній світ діти набувають у різній діяльності, а також під час спостережень. В процесі зображувальної діяльності знання і уявлення закріплюються, уточнюються, виявляються. Діти малюють, ліплять, вирізують, конструюють те, що їм добре знайоме, близьке, зрозуміле, про що вони вже мають чіткі уявлення.

Малюки малюють прості за формою і кольором, яскраві, знайомі предмети, які легко зображувати: зелену траву, червоний прапорець, будиночок, ялинку, жовті, сині квіти тощо. Поступово коло пізнання розширюється, діти починають відображати дедалі складніші предмети і явища, поєднуючи по кілька предметів в одному малюнку, зв'язуючи їх єдиним змістом. І чим більше діти пізнають, тим цікавішими, змістовнішими та різноманітнішими стають їх малюнки, ліплення, аплікація, конструювання. Ось чому в

кожній віковій групі на перше місце в проекті програми висуваються вимоги до поступового розвитку спостережливості, організації систематичних спостережень та розвитку естетичних сприймань у дітей.

У програмі визначено обсяг зображувальних умінь, пов'язаних з передачею в малюнку, ліпленні, аплікації, конструюванні форми знайомих предметів, їх кольору, співвідносного розміру, цікавого розміщення зображуваного за змістом. Програмні вимоги до всіх цих чотирьох категорій зображувальних умінь розкриваються в проекті поступово, послідовно ускладнюючись в кожній віковій групі. Так, наприклад, вимоги до зображення форми знайомих предметів починаються з умінь «передавати в малюнку, ліпленні приблизну схожість з деякими знайомими предметами» (четвертий рік життя); «передавати простої знайомі форми, зображуючи основні частини предмета» (п'ятий рік життя), «передавати відмінності в будові предметів, розташуванні частин...» (шостий рік життя) і т. д.

Таке поступове ускладнення у вимогах до зображення предметів і явищ за формою, кольором, співвідносною величиною та композицією вимагає і поступового ускладнення програмного змісту, організовуваних спостережень. Методика організації первинних і повторних спостережень того самого предмета, явища різна і залежить від віку дітей, їх досвіду та мети, яку ставить перед собою вихователь. Так, наприклад, йдучи вперше з дітьми старшої групи на екскурсію до магазину, вихователь дає загальне уявлення про нього, розповідає про те, яку користь приносять люди, що там працюють і т. д. Дітям все цікаво, увага їх переключається з одного предмета на інший. Після екскурсії залишається багато загальних вражень, про які діти з захопленням розповідають. По-іншому будуються спостереження, коли вихователь має на меті збагатити дитячі уявлення, а потім дати можливість відобразити їх в грі, в зображувальній діяльності або в праці.

Діти цікаво гратимуть, якщо в процесі спостережень всю увагу їх головним чином спрямовано на дії, які спостерігаються. Діти добре працюватимуть, якщо під час спостережень підкреслено послідовність у процесі праці, доцільність трудових прийомів, наслідки праці. Діти успішно малюватимуть, ліпитимуть, вирізуватимуть, конструюватимуть, якщо під час спостережень їх увагу буде зосереджено на вивченні форми, кольору, пропорційних співвідношень, композиції предметів, явищ.

Якщо відповідно до вимог нової програми 5-го року життя діти повинні відображати основні частини предмета, то при організації спостережень у даній групі всю увагу буде спрямовано на розвиток у дітей вміння знаходити, виділяти основні частини в спостережуваному. Така продумана організація спостережень, послідовне ускладнення в них програмного змісту сприяє успішному відображенню спостережуваного в різних видах зображувальної діяльності.

В проекті нової програми в кожній віковій групі чітко формулюються вимоги до розвитку дитячої спостережливості і організації спостережень. Наприклад: «уточнювати уявлення про форму предметів, їх будову, колір» (5-й рік життя). Уточнювати уявлення про форму предметів, їх відмінність і схожість, про розміщення частин, їх відносний розмір, про характерні ознаки, колір предметів (6-й рік життя).

Таким чином, тематика малюнків, ліплення, аплікації, конструювання визначається не тільки загальними знаннями дітей про знайомі і близькі предмети, а й ступенем оволодіння дітьми певними зображувальними вміннями й навичками. Оволодіння вміннями й навичками залежить від правильного керівництва, коли вихователі за допомогою показу послідовних прийомів зображення окремих предметів, показу технічних прийомів вчать дітей передавати в образотворчій діяльності свої уявлення в зрозумілій для всіх формі.

Працюючи за новою програмою, вихователь підбирає тематику для дитячих малюнків, ліплення, аплікації, конструювання на основі попереднього досвіду дітей, їх знань, зображувальних вмінь, навичок. Орієнтовна тематика у новій програмі цікава, доступна дітям і лише підказує можливий зміст дитячих робіт.

Не менш важливе місце у новій програмі посідають технічні вміння (навички). Форма зображуваного предмета, його характерність, наявність відмінних ознак, красиве забарвлення тощо можуть бути зображені дітьми тільки в тому випадку, якщо вони оволоділи технічними навичками у користуванні олівцем, пензликом, фарбою, клеєм, ножицями і т. д. Технічні уміння є специфічними для кожного виду зображувальної діяльності.

Так, наприклад, в ліпленні — це технічні вміння розкочувати глину, розплющувати її, вдавлювати, витягувати, примазувати; в аплікації — вміння тримати ножиці, різати по прямій, зрізувати кути, вирізувати округлі форми, симетричні форми з паперу, складеного вдвоє, тощо; в малюванні фарбами — вміння споліскувати пензлик, малювати тонко, товсто, не змішувати фарб і т. п. Технічні вміння поступово ускладнюються в кожній віковій групі.

Вся навчальна діяльність дітей в дитячому садку має виховний характер. Виконати програму з малювання, ліплення, аплікації, конструювання не можна без художнього виховання дітей, розвитку естетичного сприймання, художнього смаку, виховання стійкого інтересу й любові до зображувальної діяльності, вміння творчо відображати свої враження, виховання відповідного ставлення до роботи: акуратності, усидливості, уважності, стриманості, вміння доводити розпочату роботу до кінця, критично ставитися до роботи товаришів і своєї, створювати колективні будови, іграшки, малюнки тощо. Проект нової програми передбачає виховання необхідного ставлення (що обумовлюється цілями комуністичного виховання) до змісту зображуваного, до процесу

зображувальної діяльності та її результатів.

Розглянемо, як саме розкриваються деякі питання програми в кожній віковій групі.

Програмні вимоги, визначені в старій програмі для груп трьох-чотирьохліток і розраховані на виконання за один рік, поступово ускладнюючись, розкриваються у новій програмі в чотирьох вікових групах (другого, третього, четвертого і п'ятого років життя).

На другому році життя дуже важливим є розвиток пізнавальної діяльності дитини, збагачення її чуттєвого досвіду. Цей період пов'язаний з посиленням розвитком органів чуття. Програма другого року життя вказує на необхідність у процесі пізнання дітьми навколишнього світу звертати увагу і вчити їх розрізняти прямокутну і округлу форму знайомих предметів (кулька, м'ячик, кубик, ящик), деякі кольори, пов'язуючи уявлення про колір із знайними предметами (червоний прапорець, синя кулька, жовта квітка, зелена травка), розуміти і розрізняти величину предметів (великий м'ячик, маленький м'ячик, великий листок, маленький листок тощо).

Програма пропонує вихователям у присутності невеличкої групки (4—5 дітей) малювати найпростіші за кресленням знайомі предмети. Діти вчатьс я пізнавати і називати намальовані або виліплені вихователем предмети, привчаються тримати олівець, водити ним по паперу, залишаючи слід, не брати олівець в рот, не рвати і не м'яти папір.

Таким чином, з раннього віку відбувається набуття чуттєвого досвіду, уявлень (які увійдуть потім в коло зображувальних вмінь) про форму, колір, величину предметів, підготовка дітей до оволодіння в наступній групі технічними вміннями.

Програмний зміст другого року життя закріплюється у програмі третього року. Це дає можливість дітям, що вперше прийшли в дитячий садок, оволодівати програмою поряд з іншими дітьми. На третьому році життя діти вчатьс я не тільки

ки пізнавати основні форми, колір, розмір предметів, але й називати їх.

Діти оволодівають основними рухами, необхідними для малювання. Відповідно до програмних вимог вони вчатьс я проводити прямі в будь-якому напрямі, залишаючи на папері слід від олівця, потім проводити прямі вертикальні й горизонтальні («стрічки», «доріжки»), наносити крапки («сніг іде»). З двох років шести місяців діти вчатьс я відображати предмети округлої форми (кубок, м'ячик, кулька). Зображення великої кількості предметів веде до повторення і закріплення вміння проводити лінії в певному напрямку.

Відповідно до програми третього року життя вихователь не тільки ліпить і малює у присутності дітей, а й організує раз на тиждень заняття, на яких вся група дітей малює і ліпить. В ліпленні діти засвоюють перші прийоми розкочування глини між долонями прямими рухами рук.

Отже, розвиваючи в дітях спостережливість, вміння називати форми, колір, розмір деяких знайомих предметів, розвиваючи основні рухи руки, вихователь поступово підводить їх до зображення знайомих предметів у малюнку або ліпленні за задумом.

Вперше вимоги до зображення предметів вказані програмою на четвертому році життя: «Діти поступово набувають вміння самостійно ліпити і малювати з приблизною схожістю деякі знайомі предмети». Діти малюють за завданням і за задумом. В малюванні за задумом вони спочатку за схожістю називають випадково одержані форми, потім багато раз повторюють їх і доповнюють ознаками для більшої схожості. Розширюються вимоги до засвоєння кольору. Крім основних 4 кольорів — червоного, синього, зеленого, жовтого — діти вчатьс я розрізняти коричневий і чорний. Діти дістають елементарні вміння в користуванні кольоровими олівцями, фарбами і глиною.

На четвертому році життя вперше вводяться заняття з будівельним матеріалом, на яких діти вчатьс я відтворювати та придумувати не-

складні будівлі й гратися з ними. В процесі занять діти вчаться розрізняти основні форми — куля, куб, їх колір, розмір (великий, маленький), кількість (багато, один).

На п'ятому році життя програмні вимоги значно ускладнюються. В процесі спостережень, які організує вихователь, діти уточнюють уявлення про форму предметів, їх будову, колір і передають це в малюванні, ліпленні, конструюванні як на заняттях за завданням, так і за задумом. У дітей розвивається естетичне сприймання, почуття кольору, ритму, форми. Ускладнюються порівняно з попередніми роками і вимоги до зображувальних вмінь. Діти повинні вміти малювати і ліпити прості й знайомі форми, зображуючи основні частини предмета; розрізняти й використовувати в малюванні олівцями, фарбами кольори: червоний, жовтий, зелений, синій, білий, чорний, коричневий; розміщувати предмети посередині аркуша; зображувати в малюнку по пам'яті кілька предметів, розміщуючи їх в ряд на одній горизонтальній лінії. Ускладнюються й технічні навички. Так, наприклад, в малюванні фарбами діти використовують на одному занятті фарби одного-двох кольорів, вчаться користуватися фарбою, набираючи її потроху на пензлик, споліскувати його і т. д.

На п'ятому році життя вперше вводяться заняття з аплікації. Діти під керівництвом вихователя вчаться викладати і наклеювати готові геометричні форми, добираючи їх за кольором, а потім прості за контуром предмети, вирізані вихователем (прапорці, квіти, ягоди, гриби тощо).

В усіх видах зображувальної діяльності в програмі називається орієнтовна тематика дитячих робіт, яка відзначається простотою, доступністю, близькістю дітям за змістом, і, головне, впливає з їх попереднього досвіду.

Ускладнюються вимоги і до конструювання з будівельного матеріалу. Збільшується кількість різних форм. Діти вчаться будувати не тільки за показом вихователя і за словесним поясненням, а й відтво-

рювати знайомі будови за пропозицією вихователя.

Особливе місце в новій програмі посідає навчання дітей зображення фігури людини і тварин. Обширна і складна тематика в старій програмі, пов'язана з діями зображуваних людей і тварин, пояснювалась тим, що за допомогою її пропонувалося виховувати в дітях правильне ставлення до навколишнього. В цій тематиці не враховувалася складність зображення людини і тварин у малюнках на основі набутих дітьми вмінь і навичок.

Проект нової програми переліком примірних тем пояснює, як можна виховувати потрібну ідейну спрямованість при малюванні найпростіших предметів, як: «наш м'ячик», «наша нова лопатка», «наша улюблена лялька Маша».

В другому кварталі п'ятого року життя діти під керівництвом вихователя вчаться малювати ляльку. В процесі малювання вони знайомляться з прийомами зображення людської фігури. Далі зображення людської фігури вдосконалюється на основі розвитку спостережливості й попереднього досвіду, на основі вмінь і навичок у малюванні інших предметів.

На шостому році життя ускладнюються вимоги до організовуваних спостережень, коли не тільки уточнюються характерні ознаки, розмір, форма, кольорові відтінки предметів, їх співвідносний розмір, розміщення частин, а й встановлюється схожість і відмінність між спостережуваними предметами. Передбачаючи розвиток в дітях художнього смаку, програма спрямовує увагу вихователів на розвиток у дітей вмінь підбирати кольори, складати різноманітні візерунки з рослинних форм. Діти вчаться красиво розміщувати частини будівлі на заняттях з будівельним матеріалом, передавати просторові відношення в розміщенні предметів на малюнку, додержуючись їх відносного розміру і розміщення на аркуші відповідно до сюжету. На передачу пропорцій між частинами в предметі або між предметами в малюнку впливає формат паперу і його розмір, від

Їм пропонується намалювати рибку чи квіточку так, щоб було «як насправді». Малювання з натури сприяє розвитку у дітей зорового сприймання. На сьомому році життя діти навчаються малювати акварельними фарбами. У них розвивається витончене почуття кольору.

За новою програмою діти старших груп ліплять не тільки з глини, а й з пластиліну, який дають їм на занятті у розігрітому вигляді. Діти ліплять з пластиліну не тільки на заняттях, а й у повсякденному житті. Вміння і навички в користуванні пластиліном, набуті в дошкільному віці, дають можливість дітям ліпити самостійно в години дозвілля і в шкільному віці.

На сьомому році життя особливо-го значення надається розвитку

естетичних сприймань. Увага дітей привертається до багатства кольору і форм навколишнього світу, до творів образотворчого мистецтва. Під керівництвом вихователя вони вчаться розглядати художні картини, ілюстрації, скульптури. Велике значення надається також ознайомленню дітей із зразками українського народного мистецтва. Діти декоративно оформляють намальовані рушники, тарілки, глечики, костюми, будиночки тощо.

Проект нової програми, розроблений на основі старої програми і останніх досягнень теорії і практики дошкільного виховання, вимагає творчого і майстерного підходу до його здійснення, систематичного підвищенні ділової кваліфікації вихователя.

